

BUğDAY UNU SEKTÖR RAPORU

2021

Hazırlayan: BERNA NUR KILIÇ

*"Milletimiz çiftçidir.
Milletin çiftçilikteki çalışma imkânlarını, asri ve iktisadi
tedbirlerle en yüksek seviyeye çıkarmalıyız."*

K. Atatürk

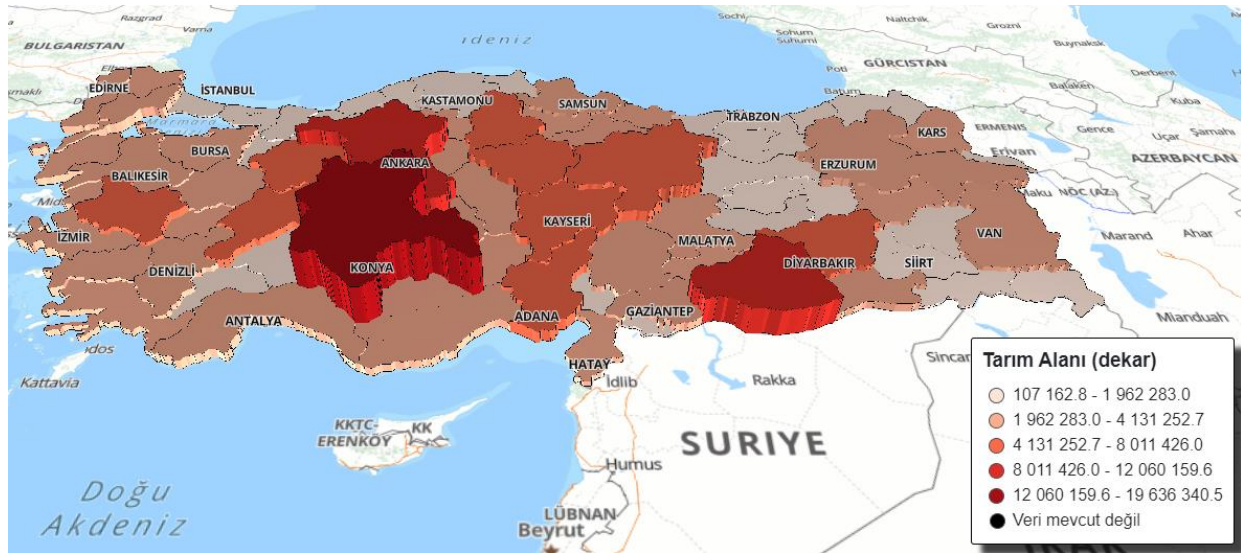
İÇİNDEKİLER

1. Sektörün Önemi ve Gelişimi	3
2. Buğday Unu Üretimi.....	4
3. Dünya Buğday Unu Ticareti.....	5
3.1. <i>Dünya Buğday Üretimi ve Başlıca Üretici Ülkeler</i>	5
3.2. <i>Dünya Buğday Unu İhracatı</i>	6
3.3. <i>Dünya Buğday Unu İthalatı</i>	7
4. Türkiye Buğday Unu Ticareti	8
4.1. <i>Türkiye Buğday Üretimi</i>	8
4.2. <i>Türkiye Buğday Unu İhracatı</i>	10
4.3. <i>Türkiye Buğday Unu İthalatı</i>	11
5. Türkiye’de Buğday Politikaları ve Sektörün Gelişim Stratejisi.....	12
6. Kaynakça	15

1. Sektörün Önemi ve Gelişimi

Geçmişten bugüne tahıllar gıda tüketimindeki yerini ve önemini hep korumuştur. Günlük enerji kaynağının yüksek oranını tahıl ürünleri oluşturur. Tarihteki ilk değirmenlerin Türkiye coğrafyasında bulunduğu bilinmektedir. Ülkemiz, elverişli iklimi ile günümüzde de tahıl üretimi ve tüketiminde önemli bir paya sahiptir. Buğday, ülkemizde başlıca tüketilen tahıl türüdür. Tahılın öğütülmesi sonucu oluşan un, modern insanın ilk besin kaynağı olarak bilinmektedir. Buğday ve un üretimi, tarım sektörünün ülke ekonomisindeki en önemli faaliyet alanlarından biridir. Bununla beraber; üretim, işgücü, sanayi, çevre bilim ve sürdürülebilirlik açılarından tarım sektörü, sosyoekonomik anlamda büyük bir nitelik taşımaktadır.

Şekil 1. Türkiye Tarım Alanı Haritası- 2020

Kaynak: TÜİK

Sanayinin gelişimi öncelikle kendini tarım sektöründe göstermiştir. Türkiye’de un sanayi, teknolojik gelişmeler ve deneyime dayalı olarak ülke ihtiyacından daha fazla hacme ulaşarak uluslararası boyut kazanmıştır.

2. Buğday Unu Üretimi

Buğday yeşildir ve olgunlaştıkça güzel bir kehribar sarısı rengine dönüşür. Buğdayın hasadında biçerdöver kullanılır. Biçerdöver, adını üç ayrı hasat işlemini (hasat, harmanlama ve savurma) tek bir işlemde birleştirmekten alır. Hasat, buğday stoklarını kesmektir. Harman, tahılın yenilebilir kısmının kavuz ve samandan gevşetilmesi işlemidir. Savurma, tahılları samandan ayırır. Buğday hasat edildikten sonra işlenmek üzere değirmenlere sevk edilir. Buğday; unlu mamuller, makarna, irmik, bisküvi, bulgur gibi insan hayatındaki temel besinlerin hammaddesidir.

Buğday unu, buğday tanesinin alınması, kepek veya dış kabuğun çıkarılması ve tohumun un kıvamında öğütülmesi ile yapılır. Bu tür unlara rafine veya beyaz un denir. Kepekli un, kepek ve tohum dahil tüm kepekli meyvelerin öğütülmesiyle elde edilir. Bu daha sağlıklı bir seçenek olmasına rağmen yağ asitleri içerdiği için beyaz undan daha çabuk bozulur.

Ekmeklik un, kış buğdayının uzun büyüme döngüsü ve kış sıcaklıklarına maruz kalması nedeniyle protein açısından zengin olan kış buğdayından yapılır. Sert hamurlu ekmekler, dekoratif ekmekler ve makarna genellikle bu güçlü undan yapılır.

Çok amaçlı un, kış buğdayı (yüksek proteinli) ve ilkbahar buğdayı (düşük proteinli) unlarının karışımından yapılır. Kurabiye, rulo ve pizza hamuru gibi çeşitli şeyleri pişirmek için uygun hale getiren orta protein içeriğine sahiptir. Çok amaçlı unlar, çeşitli unlu mamuller için öngörülebilir sonuçlarla çalışmak üzere tasarlandıklarından tipik olarak en iyi sonucu verir (Furner, 2020).

Çiftçilerin uymaları gereken standartlar vardır. Standartların sağlanması için mevzuat, yönetmelik, kılavuz vb. düzenlemeler bulunmaktadır. Kullanılan ekipmanlar temiz ve sağlam olmalıdır. Üretim, işleme, taşıma, depolama ve piyasaya arz gıda güvenliği ve kalitesine uygun şekilde gerçekleşmelidir.

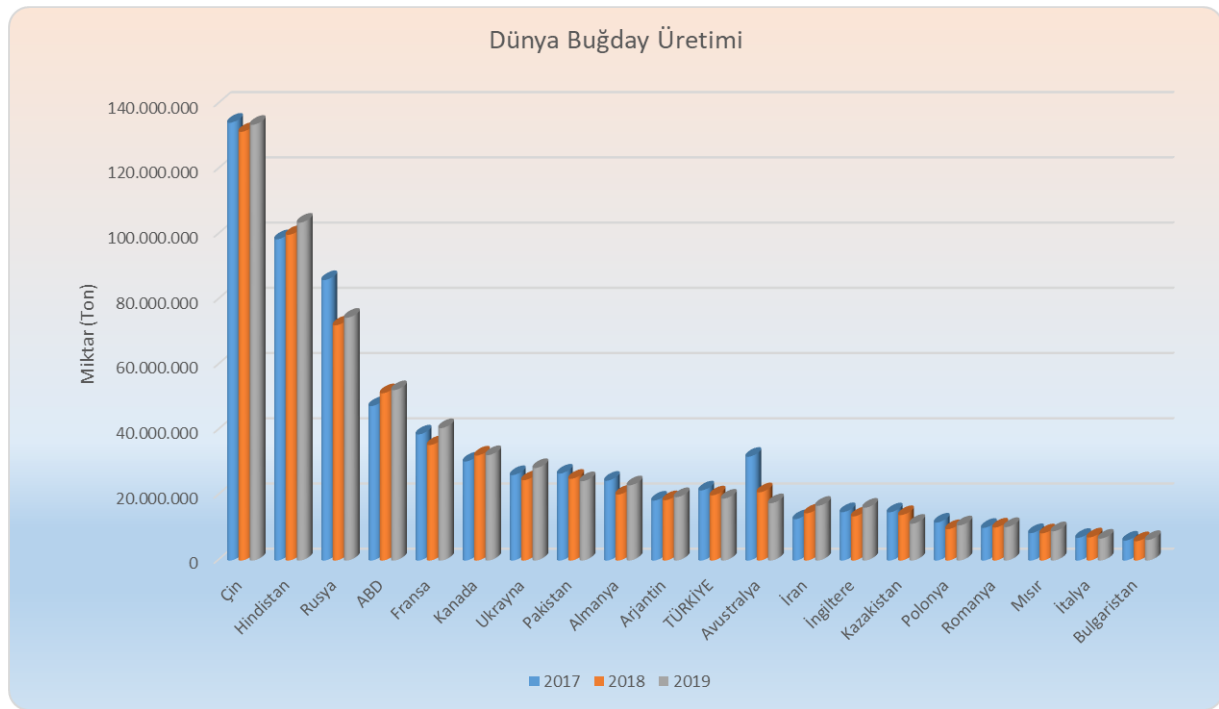
Türkiye’de buğday unu üretimi, Türk Gıda Kodeksi Buğday Unu Tebliği’ne uygun olarak yapılmalıdır.

3. Dünya Buğday Unu Ticareti

3.1. Dünya Buğday Üretimi ve Başlıca Üretici Ülkeler

Gıda ve Tarım Örgütü veri tabanından alınan bilgilere göre 2017, 2018 ve 2019 yıllarına bakıldığında; dünya buğday üretiminde Çin ilk sırada yer almaktadır. Çin’i sırasıyla Hindistan, Rusya, ABD ve Fransa takip etmektedir.

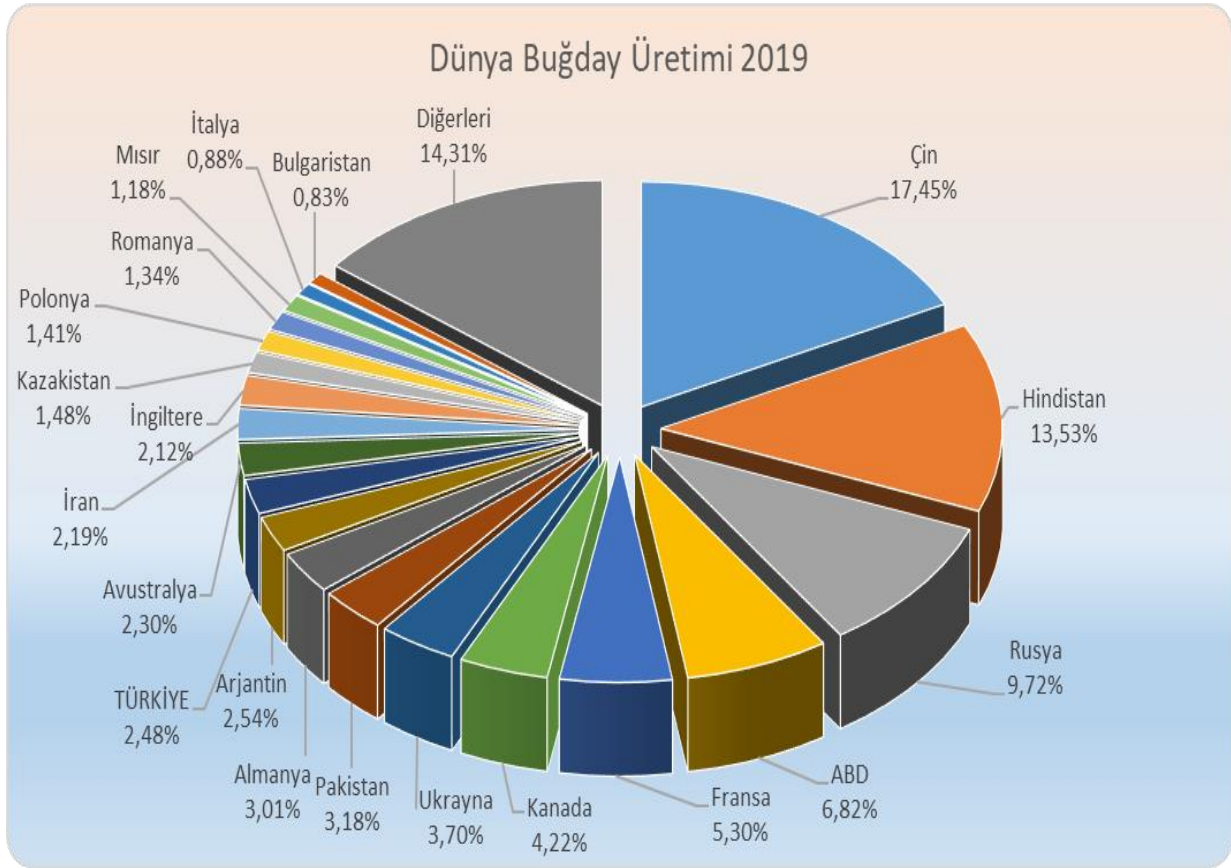
Şekil 2. Dünya Buğday Üretiminde Başlıca Ülkeler

Kaynak: FAOSTAT

2019 yılında dünyada toplam 765,8 milyon ton buğday üretimi gerçekleşmiştir. Çin 133,6 milyon ton üretimi ile %17,45 dünya üretim payına sahiptir. Türkiye ise 19 milyon ton buğday üretimi yaparak %2,48 pay ile dünya genelinde 11. sırada yer almaktadır.

2018 yılında dünya toplam buğday üretimi 733,4 milyon ton iken 2017 yılında bu değer 772,3 milyon tondur. Ülkeler bazında üretim sıralamasına bakıldığında, her iki yıl için de Çin 1. sırada ve Türkiye 11. sırada yer alarak sıralamalarını korumuşlardır.

Şekil 3. Dünya Buğday Üretimi- Başlıca Ülkelerin Aldığı Pay (2019)

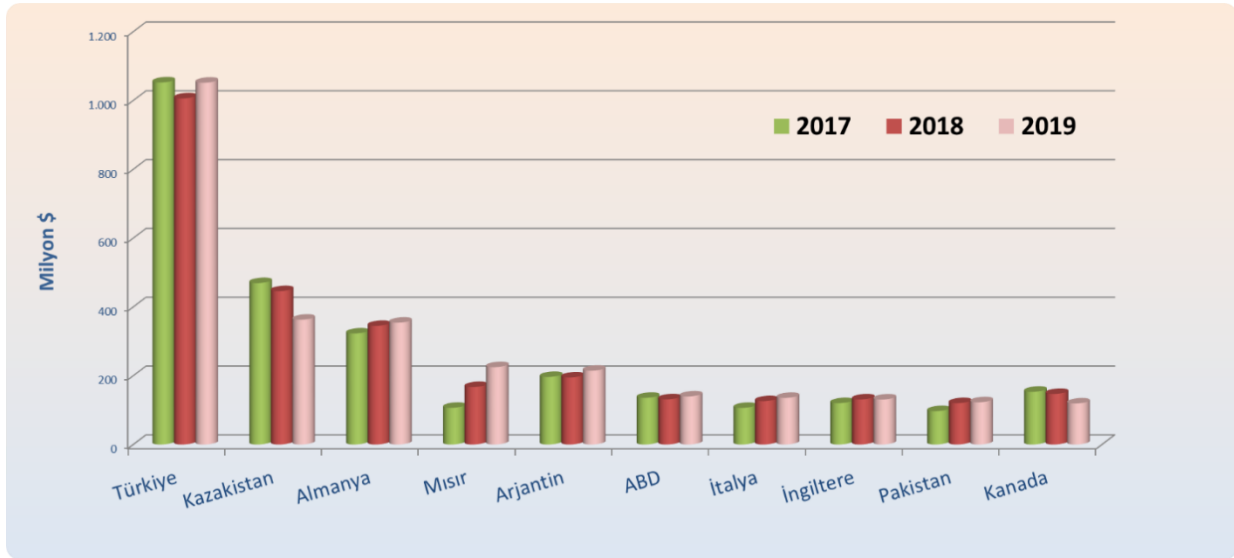
Kaynak: FAOSTAT

3.2. Dünya Buğday Unu İhracatı

Dünya tarım sektörü içindeki en önemli ürünlerden biri olan buğday unu ihracatı; 2017 yılında 4,8 milyar \$ iken, 2018 yılında bu değer 4,9 milyar \$ olarak kayıtlara geçmiştir. 2019 yılında bir önceki yıla göre %1,5 oranında artarak 5 milyar \$ seviyesinde gerçekleşmiştir.

2019 yılı itibariyle, buğday unu ihracatında ilk beş ülke Türkiye, Kazakistan, Almanya, Mısır ve Arjantin'dir. Türkiye, 150 ülke arasında %21,1 pay ile 2005 yılından bu yana dünyanın en büyük buğday unu ihracatçısı unvanını korumuştur.

Şekil 4. Dünya Buğday Unu Sektörü İhracatında Başlıca Ülkeler

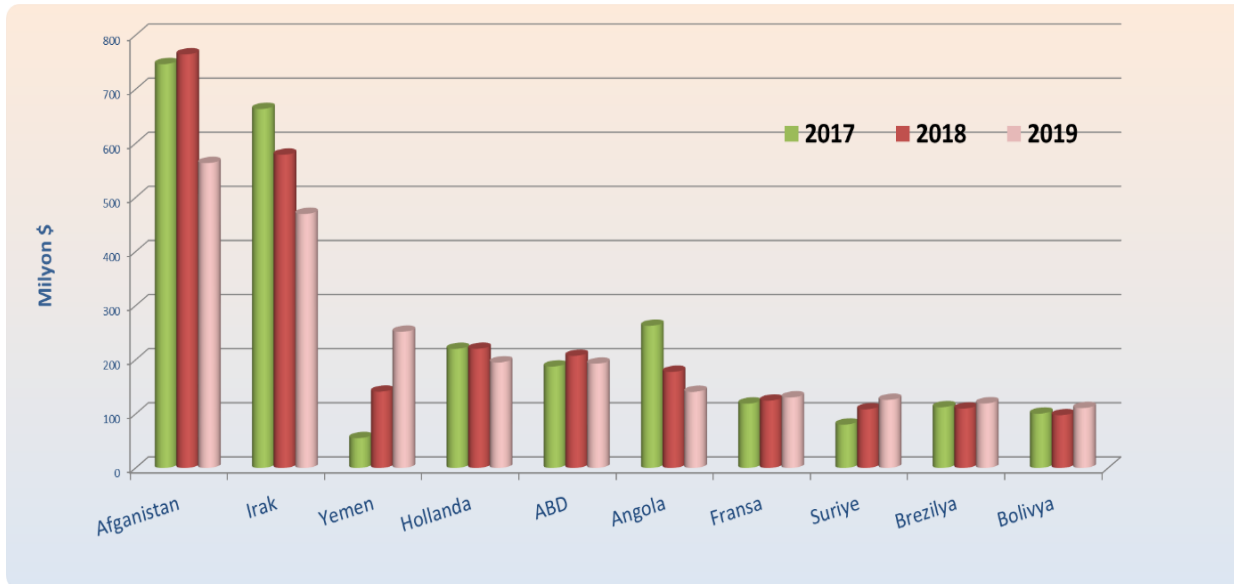

Kaynak: TradeMap

3.3. Dünya Buğday Unu İthalatı

Aynı yıl dünya buğday unu ithalatı bir önceki yıla göre %3,3 azalarak 5 milyar \$ olmuştur. Buğday ununda en önemli ithalatçı ülkeler Afganistan, Irak, Yemen, Hollanda ve ABD'dir.

Şekil 5. Dünya Buğday Unu Sektörü İthalatında Başlıca Ülkeler

Kaynak: TradeMap

4. Türkiye Buğday Unu Ticareti

4.1. Türkiye Buğday Üretimi

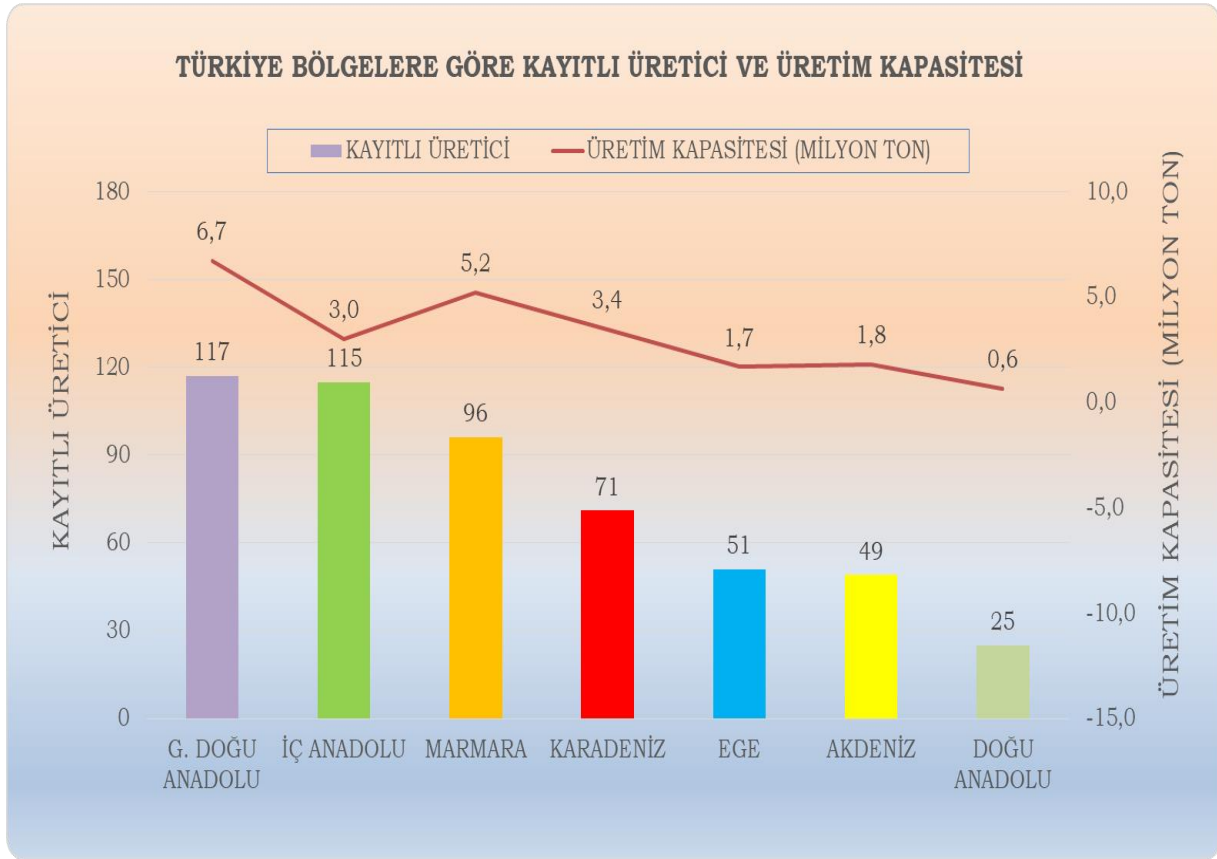
Türkiye’de buğday başlıca tarım ürünleri arasında yer almaktadır. TÜİK verilerine göre Türkiye’de buğday ekim alanı 2019 yılında Türkiye toplam tarım alanının %29,6’sını oluşturmaktadır. 2018 yılında bu oran %31,5 iken, 2017 yılında %32,8’dir. Buğday ekim alanında ilgili yıllara göre azalış olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak, üretim miktarında da düşüş yaşanmıştır.

Türkiye; 2019 yılında 19 milyon ton ile dünya buğday üretiminde %2,48, 2018 yılında 20 milyon ton ile %2,72 ve 2017 yılında 21,5 milyon ton ile %2,78 paya sahip olmuştur.

Tablo 1: Türkiye Buğday Verileri, TÜİK

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)
2017	7.668.879	21.500.000	280
2018	7.299.270	20.000.000	274
2019	6.846.327	19.000.000	277

TOBB Sanayi Veritabanı’ndan alınan verilere göre; Türkiye’de kayıtlı güncel 523 un üreticisi (ekmeklik ve kaplıca (kızıl) buğday unu) bulunmaktadır. 2010 yılında yaklaşık 700 olan bu rakamın bu zaman diliminde düştüğü görülmektedir (TUSAF, 2010). Bölgeler bazında kayıtlı un üreticileri ve üretim kapasiteleri aşağıdaki grafikte detaylandırılmıştır.

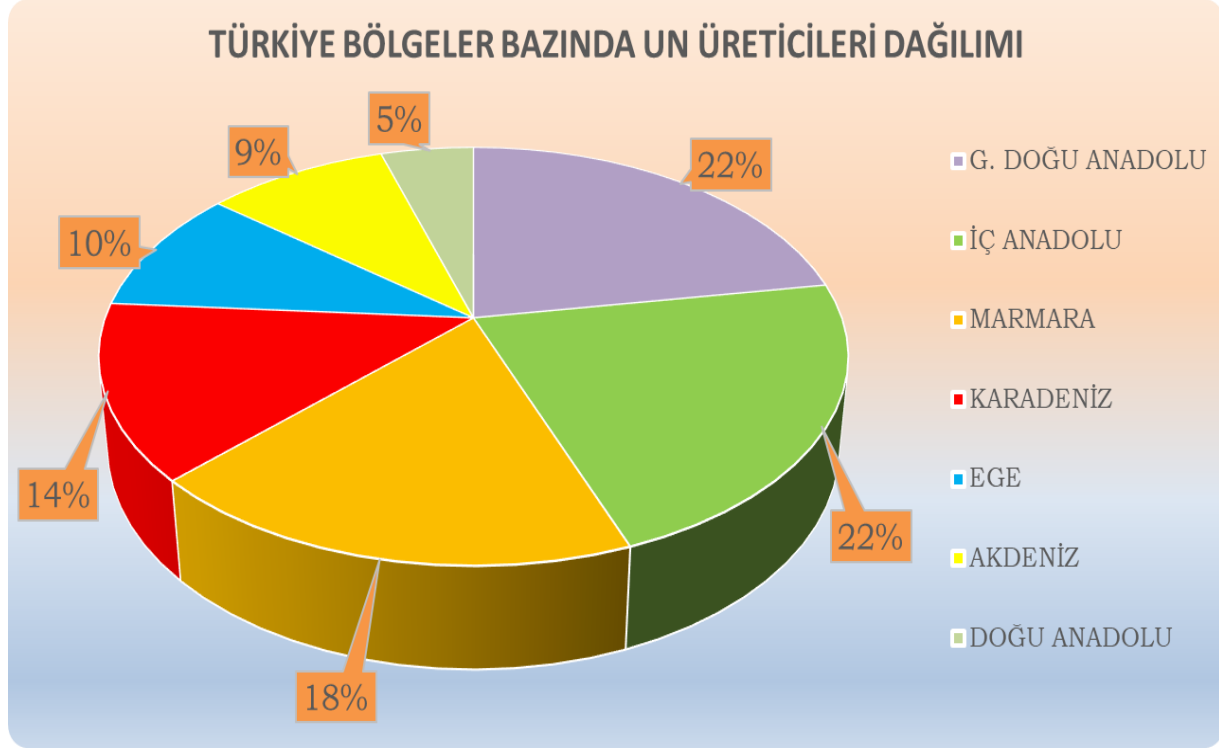
Şekil 6. Türkiye Bölgelere Göre Kayıtlı Üretici ve Üretim Kapasitesi

Kaynak: TOBB

Türkiye'nin un üretim kapasitesinin bölgesel dağılımı genel olarak işletme sayısının bölgesel dağılımıyla paralellik arz etmektedir. Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgeleri yaklaşık %22'ser payla en çok un fabrikası bulunan bölgelerdir. Hammadde ve pazara yakınlık, tesisleşmeye elverişlilik bu bölgelerin öne çıkmasında önemli etkenlerdir. Türkiye un sanayisi yaklaşık 27 milyon ton üretim kapasitesine sahiptir. 6,7 milyon ton üretim kapasitesi ile 117 kayıtlı un üreticisi bulunan Güneydoğu Anadolu Bölgesi birinci sırada yer almaktadır. Bölgenin Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine un ihracatında bel kemiği olması, yüksek kapasiteli üretim tesislerinin bu bölgede yoğunlaşmasına zemin hazırlamıştır. İkinci sırada yer alan İç Anadolu Bölgesi'nde toplamda 3 milyon ton üretim kapasitesi ile kayıtlı 115 un üreticisi bulunmaktadır. Marmara Bölgesi, %18 pay ile üretici sayısı bakımından İç Anadolu Bölgesi'nden sonra gelmesine rağmen 5,2 milyon ton ile daha yüksek üretim kapasitesine sahiptir. Bu bölgeleri sırasıyla Karadeniz Bölgesi (%14),

Ege Bölgesi (%10), Akdeniz Bölgesi (%9) ve Doğu Anadolu Bölgesi (%5) takip etmektedir.

Şekil 7. Türkiye Bölgeler Bazında Un Üreticileri Dağılımı

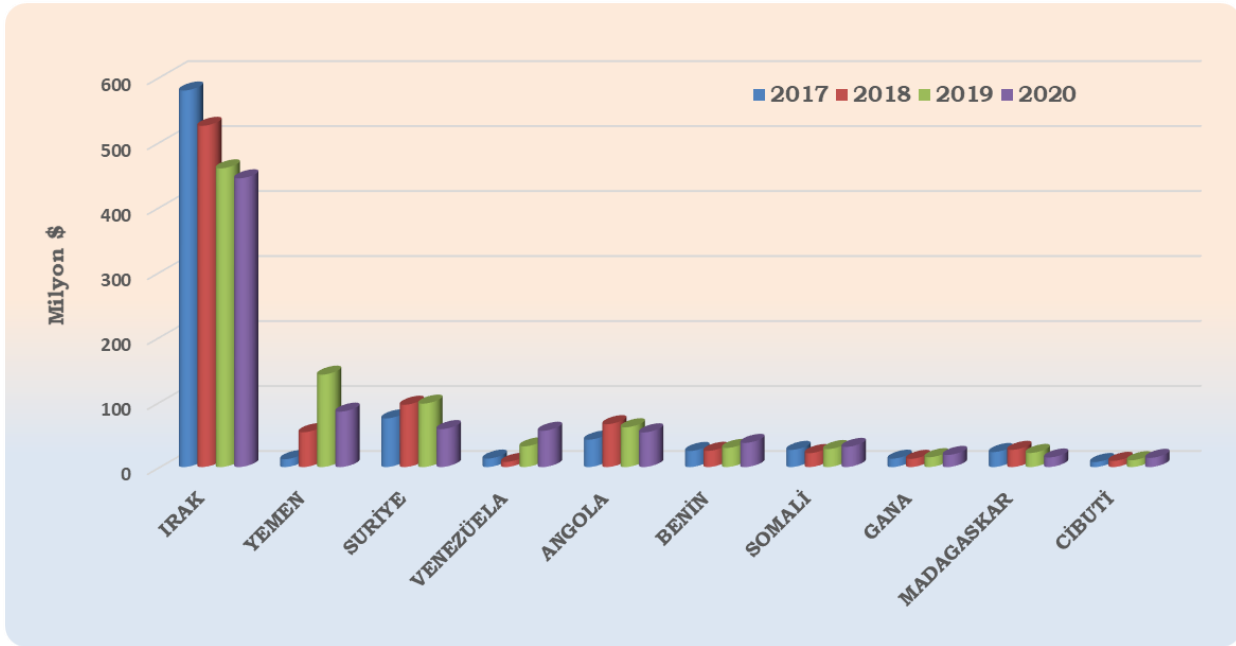
Kaynak: TOBB

4.2. Türkiye Buğday Unu İhracatı

Türkiye’de buğday unu ihracatı, tarım sektörü ihracatının önemli bir payını oluşturmaktadır. 2017, 2018 ve 2019 yıllarında Türkiye buğday unu ihracatı 1 milyar \$ seviyelerinde iken, 2020 yılında bu değerinde %9,6 oranında düşüş görülerek 951 milyon \$ değerinde gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’nin buğday unu ihracatı gerçekleştirdiği başlıca ülkeler arasında 2020 yılı ihracat büyüklüğü sıralamasına uygun olarak Irak, Yemen, Suriye, Venezuela ve Angola yer almaktadır. 2020’ye kadar olan son 4 yıl değerlendirildiğinde; Irak, sıralamasını koruyarak Türkiye’nin en fazla buğday ihracatı gerçekleştirdiği ülke olmuştur.

Şekil 8. Türkiye Buğday Unu Sektörü İhracatında Başlıca Ülkeler

Kaynak: TÜİK

4.3. Türkiye Buğday Unu İthalatı

Türkiye, her ne kadar buğdayın anavatanı olan ve buğdaya elverişli bir coğrafyada bulunsa da gastronomi kültüründe buğday ununun çok fazla yer alması, bazı yıllarda iklim koşullarının elverişli olmaması, ihracatının yüksek, tüketiminin ise çok fazla olması gibi faktörlere de bağlı olarak buğday unu ticaretinde ithalata da yer vermektedir.

Geçtiğimiz 4 yıl için Türkiye buğday unu ithalatı incelendiğinde, 2017 yılında ithalatın toplamda 33,2 milyon \$ ile en yüksek seviyede gerçekleştiği görülmektedir. 2017 yılında toplamda kilogram bazında 105,9 bin ton buğday unu ülkemize ithal edilmiştir.

2018 yılında buğday unu ithalatı, bir önceki yıla göre %86,3 oranında büyük bir azalış göstererek 4,5 milyon \$ değerinde gerçekleşmiştir. 2019 yılında bu değer 4,6 milyon \$ seviyesinde gerçekleşmiştir.

2020 yılı buğday unu ithalatı değerlendirildiğinde Türkiye, 4 milyon \$ değerindeki 13 bin tonluk buğday unu dış alımı ile son 4 yılın en düşük

buğday unu ithalat değerine ulaşmıştır. 2020 yılında Türkiye'nin buğday unu ithalatı yaptığı ilk beş ülke sırasıyla Bosna Hersek, Mısır, Irak, İtalya ve Güney Kore'dir.

Tablo 2: Türkiye Buğday Unu Sektörü İthalatında Başlıca Ülkeler, TÜİK

Ülke Adı	2017		2018		2019		2020	
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)
BOSNA HERSEK	105.670.093	33.045.285	13.782.840	4.157.012	8.273.000	2.478.717	12.377.480	3.609.981
MISIR	0	0	85	753	144.000	65.260	192.000	92.160
IRAK	0	0	25.000	10.628	36.900	13.551	230.880	84.896
İTALYA	124.298	123.652	74.886	113.207	55.858	86.867	39.000	59.266
G. KORE	0	0	88.000	83.798	0	0	66.000	55.934
BULGARİSTAN	3.000	1.841	0	0	95.600	40.261	107.400	45.765
HİNDİSTAN	0	0	0	0	29.870	26.169	29.496	21.388
SLOVENYA	0	0	0	0	114.800	45.925	23.200	7.969
HOLLANDA	0	0	15	169	9.411	4.860	11.036	7.601
RUSYA	2.000	4.573	0	0	903.666	281.085	2.000	5.677
DİĞERLERİ	88.678	42.570	576.432	189.651	5.628.768	1.598.425	15.811	9.758
TOPLAM	105.888.069	33.217.921	14.547.258	4.555.218	15.291.873	4.641.120	13.094.303	4.000.395

5. Türkiye'de Buğday Politikaları ve Sektörün Gelişim Stratejisi

Buğdayın stratejik ürün niteliğinde olması buğday politikalarının belirlenmesinde etkili olmuştur. Türkiye'de sektöre yönelik; sanayi yapısı, üretim, gıda güvencesi, pazarlama, miktar-değer ilişkisi ve buğday politikaları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda ülkemizde buğday sektöründe kalite yetersizliği, atıl kapasite, tüketimin artmasına karşın üretimin yetersizliği nedeniyle gıda güvencesi sorununun ortaya çıkması, tarımsal haksız rekabet koşullarının varlığı ve pazarlama yönteminin yetersiz olmasının sektörün yeterli kar marjına ulaşılmasına engel olduğu tespit edilmiştir. Politikalar açısından ise taban fiyatların yükselmesine karşın destekleme fiyatının kaldırılması ve istikrarsız politikalardan dolayı üretimin azaldığı ve verimi olumsuz etkilediği ortaya konmuştur (Duru, Gül ve Hayran, 2019).

Türkiye’de buğday destekleme politikalarına bakıldığında 2019 yılı öncesinde fazla değişiklik görülmemektedir. Bununla beraber, 2019 yılında mazot desteği 15 ₺/da’dan 19 ₺/da’a, gübre desteği 4 ₺/da’dan 8 ₺/da’a ve fark ödemesi desteği 5 Kr/kg’dan 10 Kr/kg’a yükseltilmiştir. 2014 yılında buğdayın bir kilogramına verilen toplam destek miktarı 0,12 ₺ iken 2019 yılında 0,23 ₺’ye yükselmiştir. 2016 yılına kadar ayrı kalemlerde verilen gübre ve mazot destekleri 2016 yılında tek bir kalemde ve bir önceki yıl ile aynı miktarda verilmiştir. 2017 yılından itibaren ise gübre ve mazot desteklemeleri yine önceki yıllar olduğu gibi ayrı kalemlerde vermeye devam etmektedir (Buğday, 2020).

Covid-19 salgınına bağlı olarak, dayanıklı kuru gıdalara talebin artışıyla buğday talebi de artmıştır. Türkiye’de de buna paralel olarak pandemi döneminde makarna satışları %300 oranında artmıştır. Dünya’da bir taraftan buğdaya olan talebin artması fiyatları da artırırken, diğer taraftan ülkeler dış ticaretlerine sınırlamalar getirerek stok yapmaya başlamıştır.

Türkiye’de sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaşması verimin artmasını sağlamıştır. Verimin artmasına paralel olarak buğday üretiminde artış görülmesi önemli bir gelişmedir. Son yıllardaki tohum üretim miktarlarına bakıldığında 2016 yılında 485 bin ton olan sertifikalı tohum üretimi 2017 yılında %4,7 artarak 508 bin tona yükseldiği, 2018 yılında ise %18,9 azalarak 427 bin tona gerilediği, 2019 yılında ise %13,4 artarak 484 bin tona yükseldiği görülmektedir (Buğday, 2020).

Tarım sektörünün 83 yıldır en önemli aktörlerinden biri olan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO); uyguladığı politikalar ile hububat alanında çok önemli rol oynamaktadır. Piyasada istikrarı sağlamak, hububat fiyatlarının üreticiler yönünden normalin altına düşmesini ve tüketici aleyhine anormal derecede yükselmesini önlemek, bu ürünlerin piyasasını düzenleyici tedbirler almak TMO’nun amaç ve faaliyetleri arasında yer almaktadır. Politikaları doğrultusunda dönemsel stratejik planlar hazırlamaktadırlar.

2019 - 2023 dönemi için hazırlanmış olan TMO Stratejik Planında 6 amaç ve bu amaçlar doğrultusunda 14 hedef belirlenmiştir. Belirlenen 6 amaçlar;

- Piyasalarda istikrar sağlamak,
- Paydaşların beklentilerinin karşılanması ve memnuniyetin sağlanması,
- İstihlal alanına giren ürünlerle ilgili olarak tüm fiziki alım işlemlerinin lisanslı depolar üzerinden ve Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) yoluyla yapılması,
- Gelişen teknolojinin etkin kullanımını sağlamak,
- Verimliliğin sağlanması,
- Merkez ve taşra teşkilatında iş süreçlerinin iyileştirilmesidir (TMO, 2019).

Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından hazırlanan ve 500 milyar dolar ihracat hedefi olan 2023 Türkiye İhracat Strateji ve Eylem Planı'nda; tarım sektörünün toplam hedefi 56 milyar dolar, değirmencilik ürünlerinin içinde olduğu Hububat Bakliyat Yağlı Tohumlar ve Mamulleri sektörünün hedefi 14 milyar dolar, değirmencilik ürünleri ihracat hedefi de 2 milyar dolardır. Eylem Planı kapsamında yer alan stratejik hedefler; pazar payı, yatırım-alt yapı, çevre, teknoloji, iş birlikleri, finansman, insan kaynağı, mevzuat, izleme-değerlendirme başlıkları adı altında toplanmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'yi hedefine ulaştıracak stratejilerin basit, kolay anlaşılabilir, ölçülebilir, yönetilebilir ve düzenli takibe imkân verebilecek bir yapıda olması amaçlanmıştır (Resmi Gazete, 2012).

6. Kaynakça

Buğday (2020). *Tarım Ürünleri Piyasa Raporu*. Erişim adresi: <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2020-Temmuz%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Raporu/Bu%C4%9Fday,%20Temmuz-2020,%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasa%20Raporu.pdf>.

Duru, S., Gül, A. ve Hayran, S. (2019). *Türkiye’de Buğday ve Buğday Mamulleri Dış Ticaret Yapısı*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Erişim adresi: <https://doi.org/10.33905/bseusbed.563347>.

FAOSTAT (2021). Erişim adresi: <http://www.fao.org/faostat/en/#home>.

Furner, S. (2020). *From Wheat To Flour--A Kitchen Staple*. Erişim adresi: <https://www.utahfarmbureau.org/Article/From-Wheat-to-FlourA-Kitchen-Staple#:~:text=Wheat%20flour%20is%20made%20by,includin%20the%20bran%20and%20seed>.

Resmî Gazete (2012). *2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı*. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120613-31-1.pdf>.

TMO (2019). *2019-2023 Stratejik Plan*. Erişim adresi: <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/stratejikplan.pdf.s>

TOBB (2021). *Sanayi Veritabanı*. Erişim adresi: http://sanayi.tobb.org.tr/kitap_son3.php?kodu=1061210002.

TradeMap (2021). Erişim adresi: <https://www.trademap.org/Index.aspx>.

TUSAF (2010). *Sağlıklı Nesiller İçin Doğal Türk Unu*. Erişim adresi:
https://www.tusaf.org/Eklenti/96,brosur12pdf.pdf?0&_tag1=B9D4BC38D120B68FB1EF36381D298B1570101D5F.

TÜİK (2021). Erişim adresi: <https://www.tuik.gov.tr/>.

Türk Gıda Kodeksi Buğday Unu Tebliği. Erişim adresi:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=17255&MevzuatTur=9&MevzuatTertip=5>.